

TÜRKİYE-SURİYE DEPREMİNİN BÖLGESEL VE İNSANİ SONUÇLARI

KYRYLL STURMAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

“

Her şeyden önce, deprem günü Türk tarihinde şüphesiz 21. yüzyılın en kara günlerinden biri olarak kalacaktır. Enkaz altında 45 bini aşkın insan hayatının kaybetmesinin yanı sıra bu ender görülen felaket ciddi bir ekonomik-sosyolojik hasara da yol açmıştır. Buna rağmen, trajediden iki hafta sonra bile arama çalışmaları devam etmiş, hatta binaların çökmesinden 300 saat sonra insanları sağ kurtarma durumları dahi olmuştur.

”

6 Şubat 2023 Pazartesi günü, modern Türkiye ve Suriye tarihinin en trajik olaylarından biri yaşanmıştır. Bu ülkeler, son yüzyılın en şiddetlisi olan 7.7 büyüklüğündeki depremin iki dalgasını yaşamıştır. On binlerce hayata mal olan bu afetin yıkım ve tahmini sonuçları, ülke çapındaki panik ve şokun ilk günlerinde nesnel değerlendirilemezken, geçen

ilk haftalar içinde çeşitli uluslararası gözlemciler felaketin ölçeğiyle ilgili endişe verici sinyaller vermeye başlamışlardır. Şu ana kadar, birbirleriyle ilişkili ve sistemik bir karaktere sahip olan depremlerin ciddi bölgesel yansımaları olduğunu söylemek mümkündür. Bu yazıda Türkiye ve Suriye’de mey-

dana gelen depremlerin yol açtığı krizin olası insani sonuçlarının analizi sunulacaktır.

TÜRKİYE’DE MİLLÎ FELAKET VE ÇOK BOYUTLU ÇABALAR

Her şeyden önce, deprem günü Türk tarihinde şüphesiz 21. yüz-

yılın en kara günlerinden biri olarak kalacaktır. Enkaz altında 45 bini aşkın insan hayatının kaybetmesinin yanı sıra bu ender görülen felaket ciddi bir ekonomik-sosyolojik hasara da yol açmıştır. Buna rağmen, trajediden iki hafta sonra bile arama çalışmaları devam etmiş, hatta binaların çökmesinden

300 saat sonra insanları sağ kurtarma durumları dahi olmuştur. Büyük depremlerden en çok etkilenen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya, Adana ve Elâzığ illerinde olağanüstü hâl ilan edilmiş ve böl-

geye Türk yetkililerinin yanı sıra dünyanın dört tarafından düzinelere ülke, arama kurtarma ekip-lerini göndermiştir.

Aynı zamanda Türkiye bu büyük yıkımın ardından, etkisi gelecek aylarda hissedilebilecek bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilki ve en bariz olanı, depremden doğrudan etkilenen vatandaşların çok boyutlu ihtiyaçlarıdır. Birleşmiş Milletlerin (BM) tahminlerine göre, 13,5 milyondan fazla insan afetten doğrudan etkilenmiş ve pek çok insan evini kaybetmiştir. Söz konusu insanlardan bazıları, ülkenin iç göçmenleri hâline gelip Anadolu'nun daha sağlam ve güvenli yörelerine yönelmektedir. İç göç sorunu ve tıbbi yardım sağlanmasına ek olarak hükümetin, yeraltı sarsıntılar nedeniyle birçok kara-demir yolu taşımacılığı iletişimi yok olduğundan veya önemli ölçüde zarar görmesinden dolayı iletişim yollarını eski haline getirmesi gerekmektedir. Örneğin; Hatay Havaalanı, il, ilçe ve köy hastanelerinin ve hatta Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) binasının yıkılması, trajedinin ilk günlerinde mağdurlara hızlı yardım edilmesinde bazı sorunlara yol açmıştır.

Yolların kalitesindeki keskin bozulma, sadece etkilenen bölgelere gıda, ilaç ve kalın giysi dağıtımını değil aynı zamanda altyapı sorununu da içeren geniş kapsamlı iletişim problemine yol açmaktadır. Mesela, yerel nüfuslara göre, akan içme suyu ve tuvaletlerin olmaması depremden etkilenenlerin zaten zor olan günlük yaşamını ve hijyenik koşullarını daha da karmaşık hâle getirmektedir. Bazı yerlerde,

patlamış kanalizasyon borularının kokusu ek hijyenik, ekonomik ve güvenlik tehlikeleri oluşturabilmektedir. Bazı insani yardım kuruluşları uzmanları, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve stratejik öneme sahip olan yöresel nehir, rezervuar ve baraj sularının kirlenmesi durumunda bazı salgın durumlarının oluşabileceğine dikkat çekmektedir.

Üstelik, söz konusu felaket sonrasında oluşan yıkım, iletişim sorunları ve bazı içme suyu problemleri yerel sıkıntılara yol açsa da Türkiye'deki devlet kurumları/görevlileri ve sivil toplum kuruluşları (STK) erken dönemde yaşanan bazı sorunların ve şokun ardından deprem bölgesindeki yaraları sarmak amacıyla çalışmaları yoğunlaştırmıştır. BM ihtisas kuruluşlarına göre deprem bölgelerinde oluşması ihtimal gıda yetersizliğine karşı hem yerel hem de uluslararası aktörler iş birliği hâlinde etkili adımlar atmıştır. Bu bağlamda, dünyanın yaklaşık 100 ülkesi, Türk vatandaşlarına insani yardım sağlamada bulunmuştur. Küresel düzeyde büyük insani bağışçılardan biri olan Türkiye, olası planlanmış yurt dışı projelerini yeniden gözden geçirme ve deprem nedeniyle bu defa kendi vatandaşlarının acil ihtiyaçlarına yönelme durumuyla karşılaşacaktır. Bugün Türkiye, Ortadoğu mültecilerinin kilit ev sahibi ülkelerinden biridir ancak sınır ülkelerindeki çeşitli savaş ve krizlere ek olarak yaşanan depremler, Türkiye'nin göç politikasında zaten bir süredir tartışılan bazı değişikliklere yol açabilir. Örneğin, yabancı göçmenlere millî desteğin kısmen azaltıl-

ması olasıdır. Böyle bir adım, Suriye başta olmak üzere bölgesel insani durumu önemli ölçüde etkileme potansiyele sahiptir.

SURİYE'DE DEPREM SONRASINI DERİNLEŞEN KRİZ

Temelinde Suriye depremleri, daha küçük coğrafi alanı kapsamına rağmen, Türkiye'dekinden daha az bir felaket yaşanmamıştır. Buradaki durum, ülkenin 2011'den beri uzun süreli iç savaş hâlinde bulunması ve 2015'ten beri çeşitli bölgelerinde aktif çatışmalar ve dış müdahaleler yürütmesi gerçeğiyle daha da karmaşıklaşmaktadır. Merkezi hükümetin depremlerden en çok zarar gören kuzey vilayetleri üzerindeki siyasi ve idari etkisi oldukça kısıtlıdır; Şam fiilen bu yörelerin geniş bir kısmını senelerce kontrol edememektedir. Bu sebeple, Suriye'deki depremin sonuçlarının yeterli değerlendirilmesini yapmak Türkiye'deki gibi devlet

otoritesi ve etkili mekanizmalar olmadığı için oldukça zordur. Şam hükümetinin İdlib vilayetine ve ülkenin kuzeybatısındaki diğer illere uluslararası insani yardım gönderilmesine bazı anlaşmazlıklar sonrasında onay verdiği bilinmektedir. Sonrasında bu yörelerde geniş sınırlı arama-kurtarma operasyonları yapılmıştır. Böyle bir gecikme ve diğer engellerin temel nedeni, Beşar Esad rejimine yönelik uluslararası yaptırımlar, Esad rejiminin politikaları ve farklı ülkelerin Suriye ihtilafına ilişkin tutumlarıdır. Tam siyasi farklılıklar nedeniyle bazı Batılı devletler Suriye'ye arama misyonu göndermemeye karar vermiş; ülkede konuşlu Esad yanlısı güçler ve BM kontenjanları kurtarmanın ana yükünü kendileri üstlenmiştir. Suriye politikacılarına ve BM sözcülerine göre, kurtarma ekiplerine ve zarar gören nüfusa acil gereken nitelikli ekipman, yiyecek ve giyecek konusunda bariz bir eksiklik söz konusudur.

Genel olarak, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kuzeybatı bölgeleri, birçok kişinin yıllardır savaştan kaçtığı bir yerdir. Aralıksız bombardıman ve bölge mücadelesi, burayı soğuk, ısıtılmayan ve üstelik gıda kıtlığı yaşayan bir yöreye dönüştürmüştür. Suriye'nin yıkılan altyapısı, son aylarda binlerce insanın kolera hastalığına yakalanmasına ve savaştan zarar gören hastanelerde onlara tıbbi bakım sağlayacak hekimlerin ve gerekli ilaçların olmamasına yol açmıştır. İç savaşın sonuçları, toparlanamayan ve Şam'ın kontrolündeki bölgelerin ihtiyaçlarını zar zor karşılayabilen millî ekonomide de göze çarpmaktadır. Uluslararası gözlemcilerle göre deprem bölgelerinde bulunan Suriyelilerin çoğu çadırlarda yaşamını sürdürmektedir. Büyük şehirlerde bile sınırlı miktarda sağlanan elektrik ve temiz içme suyunun eksikliği söz konusudur. Ayrıca, geçen yıl Suriye'de 60 binden fazla vatandaşı etkileyen bir kolera salgını yaşanmıştır. Bu yıl ise zaten zor olan insani koşulların kötüleşmesi yeni salgınlara yol açabilir. Böyle bir kaos ortamında, büyük depremin ilk günlerinde yüzlerce yağmalama vakası bildirilmiş ve bu olaylara katılanlar, Suriye polisi tarafından derhâl gözaltına alınmıştır. BBC muhabirlerinin hazırladığı rapora göre, deprem sonucunda Suriye-Türkiye sınırındaki bazı hapishaneler yıkılmış ve böylelikle içinde bulunan bazı terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) mensubu kaçabilmiştir. Yaşanan olay, diğer sosyal-ekonomik sorunlar ve siyasi merkezin zayıflığıyla birleşince, bölgedeki güvenlik durumunun kötüleşmesine ve yeni tehditlerin

ortaya çıkmasına yol açabilir. Hatta İŞİD'in Suriye'de yeniden etkisini artırma kaygıları dillendirilmektedir.

“
Uluslararası Para Fonu (IMF) uzmanları, koronavirüs pandemisi, Rusya-Ukrayna savaşının sonuçları, küresel enerji ve gıda krizine bakmaksızın Türkiye ekonomisinin hızlı şekilde toparlanacağını öngörmektedir. Suriye ile ilgili varsayımlar ise daha kötümser imaja sahiptir ve bir dizi iç ve dış sorun nedeniyle ülkenin yakın gelecekteki ekonomik iyileşmesinin olasılığı düşüktür.

”
Ülkeye verilen sınırlı uluslararası yardımın yanında, Kuzey Suriye ile ilgili yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle yardımların bölgeye ulaşması zorlaşmaktadır. Diğer koridorlar konusunda uluslararası siyasi mutabakat sağlanamaması nedeniyle insani yardımın ülkeye ulaştırılması için esasen tek yol budur. Örneğin, Suriye'nin müttefiki olan Kremlin, bu koridor mekanizmasının yasallığını uzun süredir tartışmaktadır. Ayrıca koridor, trajedi sırasında da önemli ölçüde zarar görmüş ve verimi epeyce azalmıştır. Kısacası, Suriye meselesi zaten “mevcut felaket içinde bir felaket” veya “acil durum içinde bir acil durum” olarak adlandırılmaktadır. Bu toprak, sonu bulmayan uluslararası anlaşmazlıkların ve yerel çatışmaların alanı olmaya devam etmektedir. Buradan hareketle anlaşma eksikliği, eli kulağında olan büyük ölçekli

insani felaketin üstesinden gelinmesine olumlu katkıda bulunmaktan uzaktır. Sonuç olarak Türkiye ve Suriye'de meydana gelen iki deprem, Anadolu levhasını neredeyse 3 metre kaydırmıştır. Bu durum nüfusa, devletin işleyiş mekanizmalarına ve ekosisteme ciddi zarar verip zincir sonuçlara uğramıştır. Felaketten birkaç gün sonra Türkiye-Suriye sınırındaki nehir su seviyesi yükselerek bazı su taşmalarına yol açmıştır. Sismologlara göre ise sarsıntılar kısa sürede diğer bölgelerde de tekrarlanabilir. Ancak Uluslararası Para Fonu (IMF) uzmanları, koronavirüs pandemisi, Rusya-Ukrayna savaşının sonuçları, küresel enerji ve gıda krizine bakmaksızın Türkiye ekonomisinin hızlı şekilde toparlanacağını öngörmektedir. Suriye ile ilgili varsayımlar ise daha kötümser imaja sahiptir ve bir dizi iç ve dış sorun nedeniyle ülkenin yakın gelecekteki ekonomik iyileşmesinin olasılığı düşüktür. Tüm bunlar, her iki ülkenin politikasını etkileyecek olan ciddi insani ve jeopolitik imtihanların eşliğine yol açması muhtemeldir. Aynı zamanda, yaşanmakta olan trajedinin boyutu ve etkisi göz önüne alındığında, birçok ülke siyasi anlaşmazlıklara rağmen güçlerini birleştirip büyük depremden etkilenen bölgelere mümkün olan her türlü yardımı göndererek kişisel zorlukların üstesinden gelmişlerdir. Diğer ifadeyle bu felaketin etkileri, uzun süre incelenip uzmanlarca analiz edilecek ve siyasetçilerce netleştirilecektir fakat yaklaşan özellikle Suriye kaynaklı süren bölgesel insani kriz yalnızca iyi koordineli uluslararası çabalarla aşılabılır. ■